

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ НА ПРОМЯНА ПРИ ВНЕДРЯВАНЕ НА СЪВРЕМЕННИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ТЕХНОЛОГИИ В УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Петър Петров

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Промяната при внедряване на информационни и комуникационни технологии в училището е детерминирана от множество фактори: предприемаческата инициативност на ръководството на училището (директора); финансовите възможности на училището; нагласата, компетентностите и подготовката на учителите да работят в условията на промяна в организацията при внедряване на информационни и комуникационни технологии; потребността на учениците от обучение, базирано на информационни и комуникационни технологии; нормативно-правната уредба, регламентираща внедряването на информационни и комуникационни технологии в училището; организационната структура и мащаба на училището; социални фактори и др. В настоящата статия се предлага анализ на състоянието на посочените фактори, като се правят предложения за оптимизация на влиянието им.

Keywords: change management, management of education, implementation of information and communication technologies in education, factors of change management

Поколението на съвременните ученици се разглежда в литературата като „поколение Y“, „нет поколение“ или „дигитални по рождение“. Всички тези термини характеризират обучаемите от това поколение като отраснали с технологиите – компютри, интернет и др. В ежедневието си те са развили специфични умения, преди всичко базирани на интензивната употреба на технологиите. Облингер извежда някои основни характеристики на учениците от това поколение (Облингер, 2005): дигитална грамотност; свързаност с приятели и общности посредством технологиите; непосредственост: боравене с много задачи едновременно и бързина в комуникациите; учене чрез опит: предпочитат да научат нещо чрез практически опит, преди това да „им бъде казано, че е така“; притежават високи нива на социалност: средата, в която израстват, насърчава социалното взаимодействие; предпочитания към групова

работа; предпочитания към структурираност; ангажираност и интерактивност – ориентация към действеност вместо към рефлексивност; предпочитания за визуалност (графики, видео) и кинетичност при ученето за сметка на текста; активна позиция относно въпроси, касаещи техните съвременници.

Облингер отстоява позицията, че образованието следва да бъде насочено към удовлетворяване на конкретните потребности на тези младежи. „Обучаемиите трябва да бъдат активно ангажирани, мотивирани и заинтересовани да се учат и преди всичко следва да бъдат поставени в една високотехнологична среда за обучение“ (Облингер, 2005).

Осигуряването на среда, активизираща и мотивираща учениците за ефективен труд, е свързано с внедряване на съвременни образователни технологии.

Съвременните образователни технологии са средство, чрез което училището внедрява в обучението интерактивни методи, базиращи се на индивидуалния подход на работа. Използването на тези технологии в процеса на обучение в училището позволява да се извърши преходът от подход на обучение, ориентиран според потребностите на преподавателя, към подход на обучение, ориентиран към потребностите на ученика.

Съвременните образователни технологии (СОТ) представляват надграждане и разнообразяване на досегашните технологии за обучение и възпитание. Съществен принос за тяхното развитие оказва развитието на информационните и комуникационните технологии. Тяхното използване води до възникването на т.нар. „технологии на информационното общество“ (ТИО), които формират посоката на развитие на СОТ в училищното образование.

Внедряването и използването на съвременни образователни технологии е застъпено като основен момент в Европейската референтна рамка за ключовите компетентности за продължаващо обучение. Изискванията за постоянното развитие на уменията и компетентностите на отделния човек през целия живот допринася не само за неговата успешна социална реализация, но и за възможността за активното му включване в обществения живот и за формиране на способности за постигане на успехи в постоянно променящия се свят. В посочения документ Европейската комисия цели утвърждаването на обучението през целия живот, за чието реализиране от съществено значение е успешното внедряване на съвременните образователни технологии. Насоките при обучението и възпитанието на учениците в училището като граждани на страната ни в Европейския съюз са формулирани чрез ключовите компетентности за обучение през целия живот, които са се превърнали в необходимост за всеки гражданин. Една от тези компетентности е насочена директно към усвояване на знания и умения за работа в съвременния информационен свят – дигиталната компетентност. За успешното реализиране на тази компетентност в процеса на обучението от съществено значение е използването на съ-

временни образователни технологии – възможностите на съвременните информационни и комуникационни технологии за образование и възпитание.

Въвеждането на новите електронни технологии за подобрена комуникация и съхраняване на информация отправя предизвикателство пред средното образование, като предоставя нови възможности за общуване между учениците и учителите в процеса на обучението. В опит да се намери оптимално добър начин за тяхното използване през последното десетилетие в западноевропейската педагогическа литература се въведе терминът „комунален конструктивизъм“. Той може да се разглежда като методическа база на учебен процес, при който учениците създават знания *за* и *с* своите съученици (Пейчева, Р., 2007)

В контекста на Европейската референтна рамка за ключовите компетентности съвременните образователни технологии на информационното общество трябва да формират **познания** в посока на:

- природата, ролята и възможностите на ТИО в ежедневието – това включва основни компютърни умения с базисни програмни продукти; познания относно възможностите и рисковете на електронните комуникационни системи; споделяне на информация и съвместна работа в мрежа, изследване;
- осъзнаване как ТИО спомагат за повишаване на творчеството и иновативността;

- валидността и достоверността на наличната информация, както и познания за законовите и етичните принципи, касаещи интерактивната употреба на ТИО.

Съвременните образователни технологии трябва да формират **умения** за:

- търсене и обработка на информация и систематичната и критична употреба на тази информация;

- оценка на приложимостта на информацията и разграничаване на реалното от виртуалното, като същевременно се осъзнават взаимовръзките;

- използване на инструменти за създаване, представяне и анализ на комплексна информация;

- използване на ТИО за развитие на критичното мислене, креативността и иновациите.

Въвеждането на съвременни образователни технологии води до възникване на промяна в училищното образование.

Промяна

В Българския тълковен речник на БАН промяната се определя като: „поява, възникване на нещо ново, различно от предишното по вид, състояние, качество или същност“.

Морисън (1998) извежда няколко основни аспекта на промяната в училището: „Промяната е структурирана и систематична; промяната е процес, който

то възниква за определено време; промяната е многоаспектна; управлението на промяната изисква инвестиции в технологични ресурси, човешки ресурси и управление на процеса“ (Morrison, 1998).

В училищното образование при прилагането на ИКТ промяната може да се разглежда като процес, който води до изменение в установени практики, методи, технологии, поведение при организиране и провеждане на обучението на учениците, базирано на ИКТ.

Промяната при внедряване на ИКТ в училището най-общо може да се определи като:

- качество или състояние на материалната база, на организацията на учебно-възпитателната работа, различно от предишното в училището като организация;
- изменение в учебно-възпитателната работа, прилагане на съвременни методи и техники на обучение;
- организационен план: усъвършенстване, обновяване, адаптиране – иновация, трансформации на учебно-възпитателната работа;
- целенасочен опит на ръководството да се подобрят общите резултати на отделния клас, група класове и на училището като цяло чрез промени на вътрешните променливи на училището като организация;
- изменения в подготовката на учителите за педагогически труд – усъвършенстване на техните компетентности за преподаване и оценяване в среда, базирана на ИКТ.

Фактори на промяната

Равновесието в която и да е организация е моментно състояние поради обективното наличие на външни и вътрешни сили, които предоставят промени, и такива, които ги задържат. Тези сили се определят като фактори на промяната.

Външни (обективни) фактори на промяната

„Това са демографски, социални, технологични, икономически и политически явления и процеси, които характеризират общественото развитие в определен момент и неговото въздействие върху развитието на системата на образованието и на отделните ученици“ (Гюрова и др., 2006).

Вътрешни (субективни) фактори на промяната

Вътрешни (субективни) фактори (Гюрова, В. и др. 2006): „Върху развитието на организацията (в частност на училището) влияние оказват и така наречените вътрешни (субективни) фактори, свързани с промени в организацията и хората от организацията. Това са: промени в структурата на училището; промени в предлаганите образователни услуги; промени в технологията на дейностите; промени в ценностите“.

Влиянието на отделни основни фактори – финансиране на внедряването на ИКТ, мотивацията на учителите да работят в условия на обучение, базирано

на ИКТ, маркетинговата ориентация на училището при внедряване на ИКТ и удовлетвореност на студентите от специалност „Педагогика“ от подготовката им за използване на възможностите на съвременните образователни технологии, базирани на ИКТ, е анализирано и оценено на базата на резултати от отделни емпирични изследвания.

Анализ и оценка на основни фактори, влияещи върху промяната при внедряване на съвременни образователни технологии в училище

1. Финансиране на дейностите по внедряване на съвременни образователни технологии в училищното образование

Въвеждането на ИКТ в училището е свързано с осигуряване на необходимите парични средства. Кои са основните източници на парични средства за внедряване на ИКТ в училището? Какъв е техният относителен дял в общата структура на паричните разходи? Отговорите на тези въпроси бяха потърсени в резултатите от проведено емпирично изследване.¹⁾

Финансиране на внедряването на ИКТ в училищното образование означава осигуряване на източници на парични средства в системата на училищното образование (в училището), тяхното набавяне и ефективно структуриране.

Резултатите от изследването показват голямо разнообразие от източници на парични средства за внедряване на ИКТ в училищното образование, което обуславя сложна система от финансови отношения в системата при осигуряването им.

На първо място директорите посочват *делегирания бюджет (93,00%)* като основен източник на средства за внедряване на ИКТ. Съгласно Закона за народната просвета средствата за издръжка и развитие на училищното образование се определят с бюджета (държавен/общински). Но тук следва да се отбележи, че средствата за внедряване на ИКТ в училището не са елемент от формулата на формиране на дела на средства за отделното училище.

На второ място директорите поставят средствата, получени от *участие на училището в разработване и осъществяване на образователни проекти – 75,00%*. Това са парични постъпления от неправителствени и международни организации за финансиране на редица дейности в образованието, въвеждане на нови образователни технологии, творчески инициативи, образованието на възрастните, гражданското образование и други. Набирането на парични средства от участие в проекти е предпоставка за: разгръщане на творчеството, инициативата на училището при използване на ИКТ; нарастване на обема на паричните средства на училището за оборудване със съвременни образователни технологии; по-рационално използване на ресурсите на училището при мотивиране на учителите за обучение, базирано на ИКТ, и други.

На трето място по обем са средствата, осигурени от *собствени парични приходи на училището* – 24,00%. Собствените приходи са парични средства, получени срещу реално осъществена дейност в училището и постигането на определен икономически резултат. Това са парични средства, които се акумулират в образованието въз основа на специална нормативно-правна уредба.

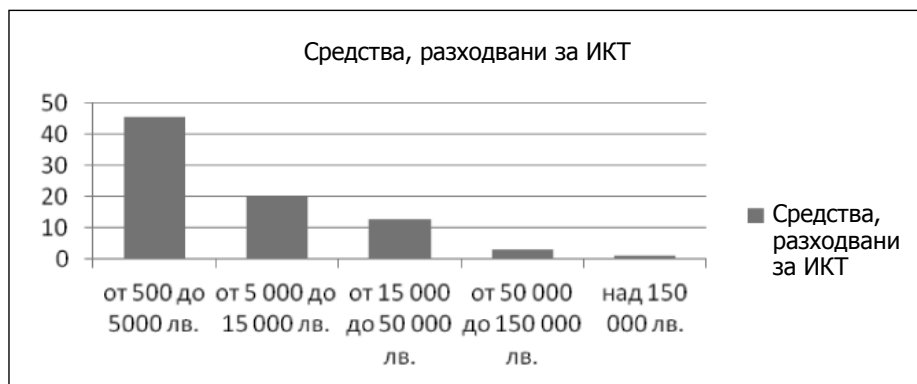
На четвърто място е *домакинският бюджет като източник на парични средства за училището* – 11,00%. Това са парични средства, получени от ученика (родителя) като пряк потребител на конкретна образователна услуга за обучение, базирано на ИКТ. В съвременните социално-икономически, педагогически реалности, в условията на непрекъснатото образование все повече се увеличават средствата от домакинския бюджет за: закупуване на лични устройства, предоставящи достъп до образователни технологии, базирани на ИКТ, и за включване в услуги за допълнително обучение, базирано на ИКТ. Тези средства имат отношение и към повишаване на квалификацията на учителя. Финансирането на определена образователна услуга от учащия се е предпоставка за: придобиване на определени индивидуални ползи от това обучение; повишаване на интереса към определени знания, умения, придобити чрез ИКТ; повишаване на качеството на обучение; регулиране на образователния пазар и други.

Пето. Изследваните лица *не посочват бизнеса* като източник на парични средства за училището. Утвърждаването на човешкия фактор като основен икономически ресурс в съвременните условия налага включването на бизнеса като пряк потребител на образователния продукт във финансирането на образованието, в т.ч. и на обучение, базирано на ИКТ, което спомага за формирането на определени дигитални компетентности в бъдещите кадри.

Необходимите средства за внедряване на информационни и комуникационни технологии са специфични и различни за отделното училище в зависимост от вида на учебното заведение, учебния план, от организацията на учебно-възпитателната работа, от големината на училището, наличие на собствени парични средства и формиран финансов остатък в края на годината, предприемаческите способности на ръководството според вида на собственост (държавно/частно), според степента на училищното образование и др.

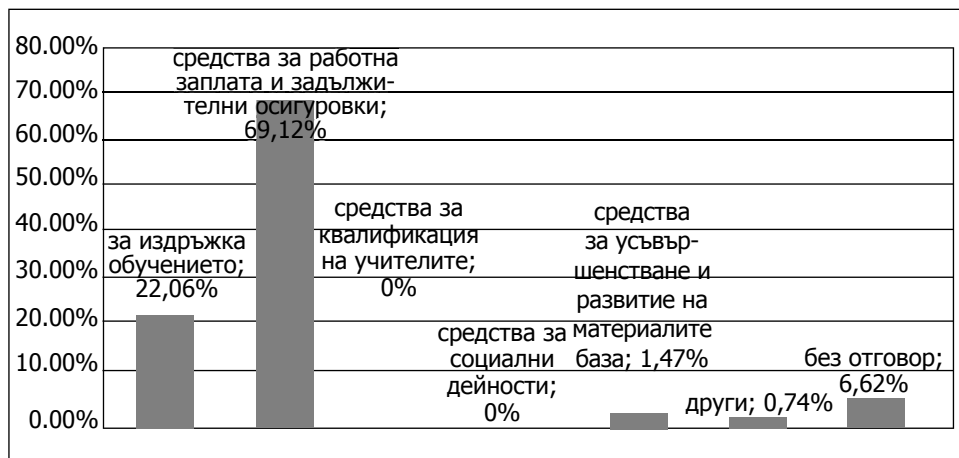
Място в бюджета на училището на паричните средства за внедряване на информационни и комуникационни технологии

По отношение на конкретния размер на средствата, разходвани за внедряване на ИКТ в училище, анкетиранияте директори посочват, че за последните 5 години са вложени: 45,57% – между 500 и 5000 лв.; 20,25% – между 5000 и 15 000 лв.; 12,66% – между 15 000 и 50 000 лв.; 3,16% – между 50 000 и 150 000 лв. Едва един директор посочва сума над 150 000 лева. 8.86 % от директорите дават отговор, че не са разходили средства за нови ИКТ.

Фигура 1. Средства, разходвани за внедряване на ИКТ в училището

Данните показват, че най-голям е дялът на училищата, които през последните 5 години са вложили средства за внедряване на ИКТ между 500 и 5000 лв. – това е твърде ограничен финансов ресурс за инвестиция в образованието от такъв род. На второ място следват училищата, където са направени вложения за внедряване на ИКТ между 5000 и 15 000 лв. Само в едно училище вложената сума за развитие на ИКТ оборудване е над 150 000 лв. Макар и малък (8,86%), дялът на директорите, посочващи, че в училището не са вложени средства за ИКТ, е тревожен (фиг. 2).

Фигура 2. Дял на паричните средства за развитие и усъвършенстване на материалната база в общата структура на разходите в училището.

Данните показват, че основен вид разход в средното образование са паричните средства за работна заплата и за задължителни осигуровки. На втора позиция са разходите за издръжка на обучението, т.е. това са най-необходимите разходи за осигуряване на учебно-възпитателната работа в училището. Делът на средствата за развитие и усъвършенстване на материалната база, в това число и за внедряване на ИКТ е много нисък – 1,47%. Това говори, че в много училища не разполагат със средства за внедряване на СОТ. Шокиращ е фактът, че в тези училища не се отделят никакви средства за квалификация на учителите. Липсата на средства за квалификация е основна причина за много учители да нямат стремеж към усвояване на дигитални компетентности.

Като основни проблеми при финансиране на дейностите, свързани с внедряването на ИКТ в училище, директорите посочват: „*недостиг на средства*“; „*ниски стойности на училищния бюджет*“; „*нисък единен разходен стандарт*“; „*недостатъчни целеви средства в бюджета*“. Интерес представляват отговорите: „*единният разходен стандарт не се промени три години поред, а разходите за издръжка се увеличават – например цената на електричеството, водата, топлинната енергия, увеличават се цените на материалите, амортизация на мат. база, повишават се разходите за заплати – процент за прослужено време расте с годините и др.*“; „*Необходимостта разходът за ИКТ да бъде гласуван на сесия на общинския съвет в началото на календарната година, т.е. необходимо е да се опрости процедурата*“; „*Да бъдат отпуснати допълнителни средства извън бюджета (стандарта). Наличните средства от бюджета са предимно за заплати, осигуровки и издръжка на обучението*“; „*Според мен е необходимо във формулата за определяне на бюджета да са заложени целеви средства за въвеждане на ИКТ във всяко училище*“; „*Необходимост от балансиране на капиталовложенията между ИКТ и поддръжка и модернизация на материалната база и сградния фонд като цяло*“.

Тези проблеми показват необходимост от промени в управлението на финансите на училищното образование по посока формулиране на правилни решения, свързани с увеличаване на относителния дял на средствата от БВП за образование, което ще доведе и до увеличаване на средствата за внедряване на ИКТ в училището. Стимулиране на общините за провеждане на правилна образователна политика по посока преразглеждане на мястото и ролята на обучението, базирано на ИКТ, и оттук средствата, необходими за внедряването му.

2. Мотивацията на учителите за педагогически труд при внедряване на съвременни образователни технологии (СОТ) в училище

Внедряването на СОТ в училището налага необходимостта от трансформиране на традиционните методи и средства на преподаване чрез

ефективно внедряване и използване на преподаване на ИКТ в процеса на обучение и оценяване на учениците. Важен момент в този сложен процес е мотивацията на учителя за работа в среда, наситена с ИКТ, и придобиване на нови професионални компетентности и умения за работа със СОТ.

В литературата се предлагат множество определения за същността на понятието мотивация. Но няма общоприето мнение за неговия характер, съдържание и обем. Тук ще представим само някои от тях:

– „Мотивация за педагогическа дейност – система от вътрешни динамични фактори, които обуславят ориентация към учителската професия, подготовка за нея и упражняването ѝ“ (Adams, 1965).

Има още много определения за същността на мотивацията, които разкриват нейното богатство, роля и значение. Тук ще предложим още едно работно определение, че „...мотивацията на учителите за педагогически труд се свързва преди всичко с усилия, стремежи за постигане на определени желани резултати в учебно-възпитателната дейност. Тя е едновременно източник на активност и насоченост на поведението на учителя и механизъм за неговото регулиране. Мотивацията се проявява чрез активността на учителите в учебната дейност и се отнася до тези мотиви (фактори), които водят до провокиране на упорство и осигуряване на енергия и целенасоченост в поведението им. Тя е опосредстващо звено между потребностите на учителите и самото тяхно поведение в учебно-възпитателната работа за удовлетворяване на техните потребности. Посредством нея се подбуждат стимули, формира се поведение, стимулират се конкретни действия, които водят до постигане на личните цели на учителя и целите на училището като организация. Тя определя посоката, в която учителят организира дейността си. Мотивацията показва йерархията на стойностите в личността на учителя“ (Питекова, 2010).

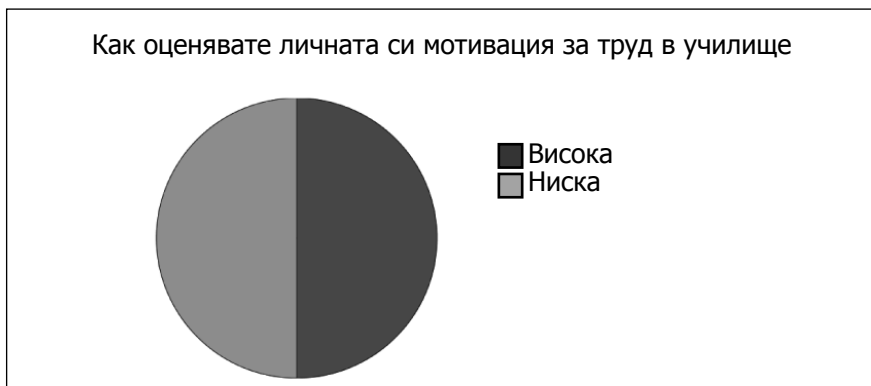
Каква е мотивацията на учителите за педагогически труд при внедряване на СОТ в процеса на обучение и оценяване на учениците? Кои са основните фактори, които влияят върху мотивацията на учителите за педагогически труд? Отговорите на тези въпроси бяха потърсени в проведено емпирично изследване.²⁾

Оценка на учителите за влиянието на СОТ при мотивацията им за педагогически труд

Мнението и отношението на учителите относно влиянието на внедряването на СОТ при мотивацията им за педагогически труд е анализирано и оценено на базата на резултати от емпирично изследване.

Резултатите от изследването показват, че в училища, в които са внедрени и се използват СОТ, учителите оценяват своята мотивация по равно – висока 50,00% и средна 50,00% (виж фиг. 3).

В училищата, в които не са внедрени СОТ, получените резултати показват по-ниска мотивация в учителите, като тези, оценили своята мотивация като *висока*, са 38,00%, *средна* – 53,00%, и *ниска* – 14,00%.

Фиг. 3. Оценка на личната мотивация на учителите за труд в училище – училища, в които успешно са внедрени СОТ

Фиг. 4. Оценка на личната мотивация на учителите за труд в училище – училища, в които не се използват СОТ

От тези резултати може да се направи изводът, че внедряването в учебния процес на СОТ благоприятства за повишаване на личната мотивация на учителя за педагогически труд. Интересен момент представлява липсата на учители, използващи СОТ и оценили своята лична мотивация за

педагогически труд като ниска. Това говори за повишаване на интереса към преподавателската дейност поради нейното разнообразяване, активизиране на обучаваните поради интереса в резултат на внедряване на СОТ.

Използване на СОТ и повишаване на интереса към учебно-възпитателната дейност

Почти всички изследвани учители са на мнение, че използването на съвременни образователни технологии допринася за повишаване на интереса на учениците към предмета, по който те преподават, защото: „*сме в XXI век*“; „*учебният процес се осъвременява*“; „*новото поколение възприема информацията по нов начин – чрез компютъра*“; „*позволяват да се представят процеси и явления, невъзможни за наблюдение по друг начин, карат ученика сам да търси информация, да изгражда тези и да ги доказва, да види практическото приложение на своите знания и умения, да развива комуникационните си умения и др*“.

От тези данни можем да обобщим, че:

– успешното внедряване и използване на съвременни образователни технологии в училището по посока на придобиване от учениците на ключови компетентности води до повишаване на мотивацията на педагогическите кадри за педагогически труд;

– използването на съвременни образователни технологии улеснява учителя в неговата педагогическа работа и повишава интереса на учениците към учебния процес;

– съвременните образователни технологии са важен фактор за повишаване на мотивацията на учителите за педагогически труд, който би следвало да бъде използван по посока на придобиване на ключови компетентности от учениците.

Ето защо е необходима по-обстойна подготовка на учителите, насочена към използване на по-голям набор от съвременни образователни технологии, за да могат те да използват предложения потенциал по възможно най-ефективен начин.

3. Удовлетвореност на студентите от специалност „Педагогика“ от използването на съвременни образователни технологии (СОТ) при обучението им

Съвременните информационни и комуникационни технологии (ИКТ) имат важно място в системата на подготовката на студентите от специалност „Педагогика“. Насищането на една педагогическа среда във ВУЗ със съвременни средства за обучение е предпоставка за повишаване на постиженията на студентите и за формиране в тях на определена удовлетвореност от подготовката. Внедряването им може да се разглежда като инвестиция в подготовката на бъдещите учители.

Според С. Ю. Головин: „Удовлетвореността е състояние на удовлетворението – чувство на удоволствие, изпитано от субекта, чиито потребности и желания са удовлетворени, изпълнени“ (Головин, 2001).

Удовлетвореността на студентите от използването на съвременни образователни технологии най-общо може да се определи като *психическо явление и преживяване, свързано с постигането на определени резултати при тяхната подготовка по посока удовлетворяване на образователните им потребности и потребности от тяхна бъдеща професионална реализация* (Питекова, 2010).

Удовлетвореността на студентите от използването на ИКТ в процеса на обучението намира главно израз в: утвърждаване на подобрена комуникация студент/преподавател в учебния процес; увеличаване на времето за съвместна работа студент/преподавател по конкретен материал; промяна във формата на обучение – асинхронно обучение; възможностите за увеличаване на броя на студентите, участници в един курс/група; увеличаване и разнообразяване на набора от средства, с които разполага преподавателят в процеса на обучение; лесно пригодими към индивидуалните нужди на отделния студент разнообразни учебни програми и способности за оценка на постиженията им; придобиване на нови компетентности и умения от страна на преподавателите; повишаване на мотивацията на отделния студент за по-активна учебна дейност; стремежа на студентите да проникват по-задълбочено в същността на изучаваните социални явления; степента на задоволяване на образователните потребности на студентите, свързани с реални резултати от подготовката им, и други.

Студентите от специалност „Педагогика“ по учебен план трябва да преминат през курс на обучение по „Информационни и комуникационни технологии в образованието“ с хорариум от 45 лекционни часа и 45 часа упражнения.²⁾

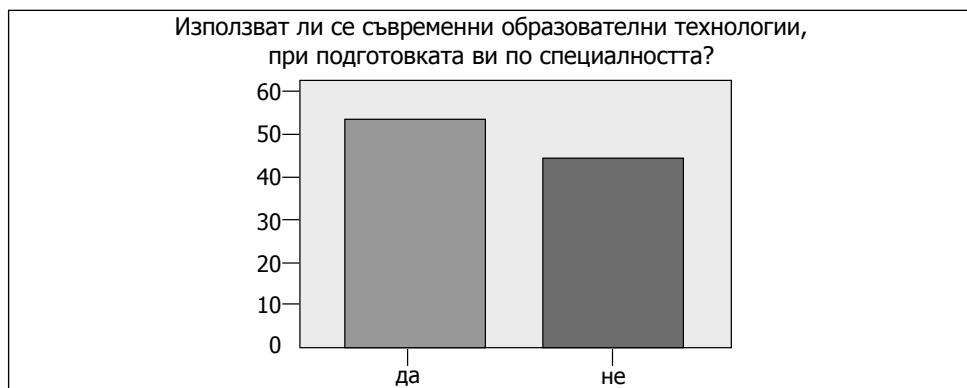
Каква е степента на удовлетвореност на студентите от използването на съвременни образователни технологии в процеса на обучението им в специалност „Педагогика“?³⁾

Първи индикатор. Приложение на съвременни образователни технологии в процеса на подготовката на студентите. Студентите оценяват този процес така:

– 51,9% са на мнение, че използването на съвременни образователни технологии е застъпено в процеса на обучението им;

– 48,1% смятат, че съвременни образователни технологии не се прилагат.

Тези резултати показват липсата на категорична позиция у студентите за това, дали се използват съвременни образователни технологии в процеса на **обучението им** по специалността. Анализирайки следващите въпроси, ще се опитаме да установим и причината за тази равнопоставеност в мненията.

Фиг. 5. Удовлетвореността на студентите от използване на съвременни образователни технологии в обучението по специалността „Педагогика“

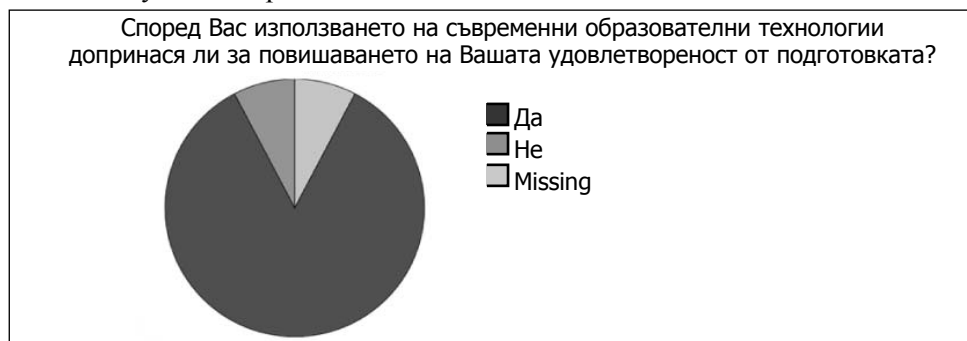
Втори индикатор. *Как студентите оценяват ролята на съвременните образователни технологии върху удовлетвореността от обучението им?*

– 82,6% – използването на съвременни образователни технологии в процеса на подготовката им допринася за повишаване на тяхната удовлетвореност от подготовката им;

– 8,9% – съвременните образователни технологии нямат отношение към тяхната удовлетвореност от подготовката;

– 7,5% – нямат мнение по този въпрос.

Тук наблюдаваме категоричност на мнението на студентите – почти всички оценяват използването на съвременни образователни технологии като средство, повишаващо тяхната удовлетвореност от обучението. Равен е процентът на неотговорилите и тези, които смятат че технологиите не спомагат за повишаване на удовлетвореността им.

Фиг. 6. Оценката на студентите за ролята на съвременните образователни технологии върху удовлетвореността от обучението

Проблемите, свързани с внедряването на информационните и комуникационни технологии, са обект на множество изследвания, анализиращи различни аспекти на този процес. Някои от основните проблемни области са: „...липсата на умения в академичния състав в работата с технологиите и тяхното използване за педагогически цели; недостатъчните електронни учебни материали с нужното високо качество; трансформирането му от индивидуална инициатива в общоуниверситетско явление“ (Пейчева, 2007).

Основни предложения от студентите за внедряване на конкретни съвременни образователни технологии. Можем да обобщим предложенията, отправени от страна на студентите, в няколко направления:

– информационни и комуникационни технологии: *по-често използване на мултимедия; употреба на интерактивни презентационни технологии;*

– дидактически методи: *прилагане на техники, активиращи студента и осмислящи повече протичането на семинарните занятия; съвременни техники и методи на преподаване;*

– следване на актуални международни програми и политики в сферата на образованието: *прилагане на критерии, отговарящи на изискванията в Европа; модели, използвани в други държави по различните дисциплини и теми.*

Нека се върнем на първия показател и се опитаме да намерим отговор на възникналия въпрос относно нееднозначността на мнението на студентите за употребата на съвременни образователни технологии, като направим съпоставка с мненията на студентите по останалите въпроси. А именно – студентите са категорични относно ползата от прилагането в учебния процес на съвременните образователни технологии за повишаване на тяхната удовлетвореност от обучението им, но също така считат, че е необходимо тези технологии да бъдат по-пълно застъпени във всички дисциплини, както и да бъдат допълнени с още такива технологии, за които са отпразвили конкретни предложения. От тук можем да изведем следното – ***необходимо е разнообразяване на използваните съвременни образователни технологии, както и засилване на приложението на използваните понастоящем такива.***

Мястото на съвременните образователни технологии в обучението по специалност „Педагогика“ е значимо по отношение на повишаване на удовлетвореността на студентите от тяхната подготовка. Внедряването на тези технологии е предизвикателство за преподаващите, но оценката, дадена от студентите за ефекта от използването на тези технологии в процеса на обучението, е достатъчно висока, за да се считат за оправдани направените инвестиции и положените усилия.

4. Въвеждане на съвременни образователни технологии в условията на маркетинговата ориентация на училищното образование.

Същност на маркетинга в образованието

Филип Котлър и Карен Фокс (Kotler & Fox, 1985) обосновават идеята, че на отделни образователни институции (училища, колежи и университети и други образователни организации) никога не са им били чужди дейности, ко-

ито притежават маркетингови характеристики главно за висшите училища. И в съвременните условия, приемайки маркетинга като водеща стратегия на развитие в бързо променящата се среда, организациите в системата на образованието трябва да приемат маркетинга като концепция на развитие.

Ф. Котлър и Ф. Фокс дават следното определение за маркетинг в образованието: „...маркетингът в образованието е анализ, планиране, реализация и управление на внимателно формулирани програми, разработени с цел да се постигат и институционални цели“ (Kotler&Fox, 1985).

Маркетингът в образованието е насочване на процесите и дейностите на всяка образователна институция към удовлетворяване на образователните потребности на отделната личност и на обществото като цяло в условията на търсене и предлагане на образователни услуги. Ефективното удовлетворяване на тези потребности – това е целевият ориентир на маркетинга в образованието. Маркетингът е съвременна икономическа политика, пазарна концепция, стратегия и практика на развитие на училището в условията на конкурентна пазарна среда (Питекова, 2011).

Място и особености на маркетинга при внедряване на ИКТ

На базата на посочените по-горе определения тук ще предложим следното работно определение – маркетингът при внедряване на ИКТ в системата на училищното образование е *разработване, планиране и реализация на програми за формиране и удовлетворяване на потребност от повишаване на дигиталните компетентности у учениците и преподавателите в училището като организация.*

Внедряването на ИКТ като фактор за осъществяване на обучение, базирано на ИКТ, е насочено към удовлетворяване на специфични образователни потребности: на отделната личност от формиране на знания, умения, компетентности за ориентация в информационно наситена среда, като предпоставка за нейната социална реализация в живота; на отделната образователна организация от осигуряване на финансови изгоди и обществен престиж; на националното стопанство като цяло от осигуряване на непрекъснатост в единния процес на обучение и квалификация на човешките ресурси.

Основните предпоставки за използване на маркетинга при внедряването на ИКТ в училището са: дейностите по внедряване и използване на ИКТ, която има характер на услуга, и непрекъснатото разширяване на предлаганите услуги по обучение, базирано на ИКТ; наличие на неопределеност по отношение на брой на потенциалните и реалните потребители на услугите, базирани на ИКТ, предлагани от училището, какви са техните образователни потребности и интереси относно това обучение, каква такса са готови да заплатят и др.; *поведението на потребителя на пазара* за усилването на тенденцията към индивидуализация на търсенето на обучение, базирано на ИКТ; *налагането на пазарен тип отношения в образованието* като резултат от специфичните изисквания на обективните интереси на клиента в контекста на дигиталните компетентности; повишаването

на интереса към допълнителното образование в рамките на неформалното образование през призмата на глобализацията на процесите в образованието, на свободното предлагане и движение на образователните услуги.

Какво е отношението на директори на училища към маркетинговата ориентация по внедряване на ИКТ в училището⁵⁾?

Само 15,92% от изследваните директори отчитат, че в училището са създадени условия за обучение, базирано на ИКТ. Тези данни говорят, че сравнително малко са училищата, в които са създадени условия за внедряване на съвременни образователни технологии.

Интерес представлява въпросът училището предлага ли образователни услуги по ИКТ обучение. „Образователната услуга най-общо може да се дефинира като *дейност, която се предоставя за ползване с цел удовлетворяване на определени образователни потребности и желания, свързана е с размяна на стойности, но няма материален израз*. Образователните услуги са дейности, непосредствено свързани с реализиране на основната идея на образователния маркетинг, целите на образованието и мисията на училището“ (Питекова, 2010). Като **дейност** образователната услуга за обучение, базирано на ИКТ, може да включва: учебни занятия по ИКТ, семинари, уроци, практически упражнения, екскурзии, кръжоци, тренинг и други дейности, които се осъществяват в рамките на определена образователна програма с определено учебно съдържание, организация на учебния процес и ресурсна осигуреност. Резултатите от изследването показват, че най-голям е относителният дял на предлаганите ИКТ базирани услуги по отношение за ученици. На второ място са предлаганите услуги за педагогическите кадри – 20,02%, а за други лица – 4,04%.

– Тревожен е фактът, че значителна част (24,00%) от училищата не предлагат образователни услуги, свързани с ИКТ обучение.

– Това се доказва и от резултата, че само в 15,92% от училищата са създадени условия за обучение по ИКТ.

– Съществен проблем е и че само според 15,00% от директорите маркетингът се използва в училището за популяризиране на ИКТ в училището.

– И само 6,06% от директорите отчитат, че в училището се провеждат маркетингови проучвания за потребности от обучение по ИКТ.

Съществено е мястото на маркетинга при изграждане на стратегия за развитие на обучение, базирано на ИКТ в училището.

„Маркетинговата стратегия олицетворява пътищата, по които институцията трябва да си осигури ползи и известни предимства пред други институции чрез различни маркетингови програми“ (Kotler, Ph. and K. Fox, 1985).

„Отчитайки особеностите на маркетинга в образованието, можем да приемем, че маркетинговата стратегия на училището *представлява управленска концепция, която е предназначена да осигури изпълнението на маркетинговата цел като предпоставка за утвърждаване на пазарна позиция и постигане*

на целите на организацията. Основното изискване към стратегията е наличие на целево и динамично развитие на училището като организация. Тя показва *главната посока* на развитие и *начина* за постигане на маркетинговите цели. Стратегията *определя*: обхвата на пазара; начина на използване и разгръщане на ресурсите на училището; координацията на усилията на всички в училището за постигане на маркетинговите цели на организацията и конкурентната позиция на училището на пазара“ (Питекова, 2010). Следва да отбележим положителния факт, че по-голяма част от изследваните директори – 58,00%, посочват, че в училището има разработена стратегия за внедряване на ИКТ.

Заклучение

Промяната при внедряване на информационни и комуникационни технологии в училището е детерминирана от множество фактори: предприемаческата инициативност на ръководството на училището (директора); финансовите възможности на училището; нагласата, компетентностите и подготовката на учителите да работят в условията на промяна в организацията при внедряване на информационни и комуникационни технологии; потребността на учениците от обучение, базирано на информационни и комуникационни технологии; нормативно-правната уредба, регламентираща внедряването на информационни и комуникационни технологии в училището; организационната структура и мащаба на училището; социални фактори и др. Тяхното изследване дава възможност за анализ и оценка на влиянието на силата на отделните фактори и за очертаване на тенденции за по-рационалното управление на средата в училището.

БЕЛЕЖКИ

1. Изследването е проведено през 2011 г. То обхваща 139 директори на училища от 4 области на Р България: Варна, Видин, София – град, и София – област.
2. Данните от проведеното емпирично изследване са в резултат от работата по проект „Мотивация на учителите за ефективен педагогически труд“, реализиран през 2010 г. То обхваща около 400 учители от 15 училища от 6 области на Р България.
3. Учебен план за специалност „Педагогика“ на СУ „Св. Климент Охридски“, 2010–2011
4. Отговорите на тези въпроси бяха потърсени в резултати от проведено емпирично изследване със студенти от специалност „Педагогика“ при СУ „Св. Климент Охридски“. В изследването взеха участие 29 студенти.
5. Отговорът на този въпрос бе потърсен в резултатите от проведено емпирично изследване „Маркетингът като пазарна концепция и управленски подход в образованието“. Изследването бе проведено по проект към фонд на НИС, СУ „Св. Климент Охридски“. То обхваща 85 директори на училища от София, област София и област Видин.

ЛИТЕРАТУРА

- Головин, С. (2001). *Словарь. Психолога – практики*, Минск.
- Гюрова, В. и др. (2006). *Приключението учебен процес*, София.
- Пейчева, Р. (2007). „Интегриране на електронното обучение в Българските университети – проблеми и решения“, София. www.bvu-bg.eu/sem/sem5/RPeytcheva.pdf
- Питекова, Р. (2011). *Въведение в маркетинга на образованието*, Габрово: „Екс-Прес“.
- Питекова, Р. (2010). Мотивация на учителите за педагогически труд, сп. *Посоки*, София.
- Питекова, Р. (2009). *Основи на финансовото управление в средното образование*. Габрово: „Екс-Прес“.
- Adams, J. (1965). *Inequity in Social Exchange*. NY.
- Oblinger, D. (2006). *Learning Spaces*, Educase, Boulder.
- Kotler, Ph. & Fox, K. (1985). *Strategic Marketing for Educational Institutions*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Morrison, K. (1998). *Management theories for educational change*. London: Paul Chapman.

ANALYSIS OF THE MAIN FACTORS OF CHANGE CAUSED BY THE IMPLEMENTATION OF CONTEMPORARY EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN SCHOOL EDUCATION

Abstract. Change caused by the implementation of information and communication technologies in the school is determined by a number of various factors: the entrepreneur spirit of the school management (the principal); the financial resources of the school; the competences and training of the teachers to work in an environment of a changing organization that is implementing information and communication technologies; students' necessity of training based on information and communication technologies; normative and legal regulations for the implementation of information and communication technologies in the school; organizational structure and dimensions of the school; social factor and others. In this article is proposed an analysis of the current status of those factors and some proposals for improvements are made.

Petar Petrov

✉ Sofia University „St. Kliment Ohridski“
Sofia, Bulgaria
e-mail: ptpetrov99@gmail.com